

16. Тамберг В., Бадьян А. Реальная ценность корпоративных ценностей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.management.com.ua/strategy/str236.htm>.
17. Шеховцева Л. С. Управляемое развитие региона: стратегическое целеполагание: Монография / Л. С. Шеховцева. – Калининград, РГУ им. И. Канта, 2005. – 354 с.
18. Norton D., Kaplan R. The Balanced Scorecard: translating strategy into action / D. Norton, R. Kaplan. – Harvard Business Press, 1996. – 336 p.

Боровська Л.В., Шаршонь Д.Ю.

УДК 657.2

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

***Анотація:** У статті посилюється актуальність дослідження проблем податкового регулювання суб'єктів страхового ринку, які здійснюють страхову діяльність.*

Проведений аналіз динаміки і структури оподаткування суб'єктів господарювання. Виходячи з практичного досвіду автора розроблені основні шляхи удосконалення податкового регулювання страхової діяльності.

***Ключові слова:** менеджмент; страхова діяльність; фінансовий стан; показники; ризики, страхова діяльність.*

***Аннотация.** В статье определена актуальность исследования проблемы налогового регулирования деятельности субъектов страхового рынка, осуществляющих страховую деятельность.*

Проведен анализ динамики и структуры налогообложения субъектов хозяйствования. Исходя из практического опыта автора разработаны основные пути совершенствования налогового регулирования страховой деятельности.

***Ключевые слова:** менеджмент; страховая деятельность; финансовое состояние; показатели; риски, страховая деятельность.*

***Summary.** Actuality of research of problem of the tax adjusting of activity of subjects of insurance market, carrying out insurance activity is certain in the article.*

The analysis of dynamics and structure of taxation of management subjects is conducted. Coming from practical experience of author the basic ways of perfection of the tax adjusting of insurance activity are developed.

The primary purpose of state regulacirovaniya of insurance activity is defence of interests of insurers and state, which shows up not only in realization of control after financial firmness and solvency of insurers but also in the tax adjusting of insurance activity.

Thus, actuality of research of problems of the tax adjusting of subjects of insurance market, which carry out insurance activity, increases.

One of directions of state control of insurance market is his tax adjusting. The tax adjusting of insurance market is purposeful actions of the state, from one side, for support and stimulation of insurance market development, and from other - on inhibition and softening of undesirable negative consequences of activity which is carried out the subjects of insurance market.

***Keywords:** management; insurance activity; financial state; indexes; risks, insurance activity.*

Вступ. У сучасних умовах розвитку України посилюється роль держави для досягнення економічного зростання і посилення стабільності в країні. У зв'язку з цим проблеми державного регулювання країни і її галузей набирають особливої актуальності. Страховий ринок є одним із найважливіших сегментів фінансового сектора економіки будь-якої країни. Зважаючи на специфіку страхового ринку та діяльності суб'єктів страхового ринку, він потребує державного регулювання і підтримки.

Основною метою державного регулювання страхової діяльності є захист інтересів страховиків і держави, що проявляється не тільки у здійсненні контролю за фінансовою стійкістю і платоспроможністю страховиків, а і у податковому регулюванні страхової діяльності.

Таким чином, посилюється актуальність дослідження проблем податкового регулювання суб'єктів страхового ринку, які здійснюють страхову діяльність.

Зміст статті. Ринкова економіка являє собою сукупність різних ринкових відносин, в тому числі і відносин на страховому ринку. Страховий ринок – це система, що регулюється співвідношенням попиту покупців (страхувальників) на страхові послуги і пропозиції продавців (страховиків) щодо надання страхового захисту. [15].

Крім того, страховий ринок є формою організації не тільки фінансових, а і грошових відносин щодо формування і розподілу страхових фондів для забезпечення страхового захисту.

Страховий ринок досліджують як систему фінансових і грошових відносин, особливе економічне середовище, що є частиною фінансового ринку та ринку фінансових послуг.

В широкому сенсі страховий ринок – це економічні відносини щодо купівлі і продажу послуг по страхуванню; він забезпечує зустріч страховиків і страхувальників. На ньому функціонують загальні економічні закони ринку: попиту, пропозиції, конкуренції, вартості, нагромадження капіталів.

Суб'єкт господарювання вважається страховою компанією, якщо він створений у формі повного, акціонерного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю; отримав ліцензію на здійснення страхової діяльності [13].

Страхова діяльність є об'єктом державного контролю і регулювання з метою забезпечення стабільного, стійкого функціонування страхового ринку. В цьому аспекті воно здійснюється за допомогою специфічної фіскальної політики, законодавчих актів, які регулюють страхові відносини і вирішують різноманітні суперечливі питання. Враховуючи як власні, так і суспільні інтереси, держава встановлює обов'язкові види

страхування.

Страхова діяльність має регулюватися з боку держави через наступні основні причини:

- страхування являє собою доволі прибутковий бізнес, тому він має оподатковуватися,
- державний інтерес у стимулюванні інвестиційної діяльності страхових компаній,
- захист грошових коштів громадян від фінансового шахрайства,
- висвітлення достовірної інформації щодо фінансового-господарської діяльності страхових компаній.

В Україні існують наступні форми контролю за страховою діяльністю:

- ліцензійна – діяльність страховиків має бути стандартизованою за допомогою ліцензій;
- контрольна – здійснюється державний нагляд за фінансовими операціями страховиків: за розміщенням активів, за формуванням страхових резервів, за наявністю ліцензій, за правильністю ведення бухгалтерського обліку тощо;
- статистична – нагляд з боку держави на основі фінансової звітності страховиків, аналіз облікової політики, платіжного календаря тощо.

Одним із напрямків державного нагляду страхового ринку є його податкове регулювання. Податкове регулювання страхового ринку – це цілеспрямовані дії держави, з одного боку, для підтримки і стимулювання розвитку страхового ринку, а з іншого – на стримування і пом'якшення небажаних негативних наслідків діяльності, що здійснюється суб'єктами страхового ринку.

На нашу думку, об'єктом податкового регулювання є не тільки безпосередньо страховий ринок, а саме діяльність, що здійснюється його суб'єктами. В свою чергу, діяльність суб'єктів страхового ринку безпосередньо пов'язана зі здійсненням страхування. Але страховики мають право займатися і іншою діяльністю, яка не суперечить законодавству України, – інвестиційною, пов'язаною із розміщенням грошових коштів страхових резервів. Тому інвестиційна діяльність страховиків також виступає об'єктом податкового регулювання на страховому ринку.

До інструментів податкового регулювання належать: зміна строку платежів, надання податкового кредиту, реструктуризація податкової заборгованості перед державою, податкові канікули, уникнення подвійного оподаткування, система санкцій (адміністративна, фінансова та кримінальна відповідальність за недотримання податкового законодавства).

До стимулюючих інструментів належать ті методи, які направлені на покращення умов функціонування платника податків, тобто на зниження податкового навантаження і стимулювання його розвитку. Система санкцій за недотримання податкового законодавства належить до стримуючих інструментів податкового регулювання. Також існують такі інструменти які одночасно є і стримуючими, і стимулюючими. До таких відносять диференціацію податкових ставок. Використовуючи дані інструменти, держава регулює діяльність всіх суб'єктів господарювання, в тому числі і страхову діяльність.

Під страховою діяльністю розуміють сферу зі страхування, перестрахування, взаємного страхування, а також страхових брокерів, актуаріїв щодо надання послуг зі страхування та перестрахування. На нашу думку, в законі України «Про страхування» нечітко розкриті поняття «страхова діяльність», здебільшого в ньому акцентується увага на тому, якою діяльністю страховики не можуть займатися.

Всі суб'єкти господарювання, котрі мають об'єкти оподаткування, автоматично стають платниками податків, в тому числі і суб'єкти страхового ринку. Види і структура податкових платежів, що сплачуються суб'єктами страхового ринку, залежать від їх організаційно-правової форми, об'ємів і масштабів діяльності.

Податок на прибуток страховиків і відрахування на соціальні заходи збільшують брутто-тариф, тому зростає ціна страхової послуги. За високих страхових тарифів страхувальники відмовляються від страхування, а страхові організації займаються малозбитковими видами страхування, які допомагають отримати прибуток. Такий процес гальмує розвиток страхового ринку, а тому й знижується кількість довгострокових інвестицій.

На дії страховиків і страхувальників щодо прийняття рішень на страховому ринку впливають не тільки ринкові чинники, а і державні інструменти регулювання – податки. Надлишкове податкове навантаження на страховому ринку обтяжує діяльність страховиків. В результаті з'являється неправильна структура страхових платежів, знижується рівень страхового захисту і страхових виплат, страховики втрачають чистий дохід. В такому випадку страхові компанії пропонують такий обсяг страхових послуг, за якого вони отримують дохід, тобто який є оптимальним для них, але він не задовольняє всього попиту.

Такий стан страхового ринку негативно впливає на соціально - економічні процеси в країні. Тому необхідно вдосконалювати систему оподаткування страхових компаній. Ринковий механізм в поєднанні із державним регулюванням може забезпечити ефективне існування і розвиток страхового ринку.

При розробці заходів податкового регулювання страхового ринку необхідно звертати увагу на два основних чинники:

- специфіку самого страхування, як особливого виду фінансової діяльності, направленою не тільки на забезпечення страхового захисту за страховими договорами, а і на отримання прибутку;
- специфіку окремих видів страхування, тобто окремих сегментів страхового ринку.

Для досягнення ефективності податкового регулювання держава має враховувати як власні інтереси, так й інтереси платників податку. Але саме поняття «ефективність оподаткування» є досить дискусійним. Це пояснюється різними інтересами держави і самого платника податків – з його точки зору сплата податків знижує його прибуток, отже, негативно впливає на його фінансово-господарську діяльність. Враховуючи конфлікт інтересів, держава має побудувати таку систему оподаткування страхових компаній, яка б регулювала діяльність страховиків, наповнювала державну казну і, в той же час,

стимулювала розвиток страхового ринку України.

Згідно із завданнями нашого дослідження перейдемо до розгляду оподаткування страхових компаній в Україні до і після прийняття Податкового кодексу України.

Страхові організації виступають особливими учасниками фінансового ринку України. Вони гарантують застрахованим особам покриття збитків у разі настання страхового випадку за рахунок грошових коштів резервних фондів. Фактично ці фінансові ресурси знаходяться не у власності страховика, а лише тимчасово використовуються ним. Разом з тим, страхова компанія використовує дані грошові кошти не тільки в страховій діяльності, а і у фінансовій та інвестиційній, отримує доходи від них. Тому виникає питання щодо ефективного оподаткування страховиків.

Виникає конфлікт державних інтересів: з одного боку держава має наповнювати державний бюджет через стягнення податків з страхових компаній, з іншого – за рахунок податкових пільг має створювати умови гармонічного розвитку страхового ринку України [10].

З прийняттям Податкового Кодексу України зазнало змін оподаткування страхових організацій. Була впроваджено нову ставку оподаткування податку на прибуток страховика, змінився об'єкт оподаткування.

До прийняття Податкового Кодексу України під оподаткуванням страховика розумілося стягнення податку з доходу, який визначався як сума страхових платежів, внесків і премій, одержаних страховиками, зменшена на суму страхових платежів, премій і внесків, що сплачені за перестраховання.

Дохід від основної діяльності страховика-юридичної особи оподатковувався за ставками:

- 0% – за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування, відмінного від державного,
- 3% – за договорами інших видів страхування.

VI регламентує порядок оподаткування страхових організацій [14].

У відповідності з пунктом 156.1 Кодексу об'єктом оподаткування страховиків є прибуток від основної діяльності (за виключенням страхування життя).

Об'єктом оподаткування від здійснення страхової діяльності із страхування життя виступає прибуток від основної діяльності страховика з довгострокового страхування життя і недержавного пенсійного страхування. Крім цього, до нього відноситься інвестиційний дохід, який отримує страховик від розміщення коштів за договорами з довгострокового страхування життя і пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення [14].

У пункті 151.2 Кодексу сказано, що такий прибуток оподатковується за ставкою 0%.

У пункті 156.3 визначений окремий облік доходів і витрат, що пов'язаний з прибутком, який звільнений від стягнення з нього податку.

За Податковим Кодексом України ставки податку для страховика становлять:

- з 1 квітня 2012 року по 31 грудня включно – 23%;
- з 1 січня 2012 року по 31 грудня включно – 21%;
- з 1 січня 2013 року по 31 грудня включно – 19%;
- з січня 2014 року – 16%.

Всіх страховиків, крім тих, що здійснюють довгострокове страхування життя, з 1 квітня 2012 року переводять на загальну систему оподаткування зі ставкою податку на прибуток 23%. Експерти вважають, що це призведе до значного зменшення кількості страхових компаній на страховому ринку і знизить їх прибуток.

Разом з тим, виділяють наступні переваги таких змін:

- прийняття загальної системи оподаткування вигідно для класичних страховиків, оскільки у них значні затрати на створення і підтримку мережевої інфраструктури (відділень, філій), інформаційних технологій [12];
- страховики будуть сплачувати податків приблизно на 30% більше кожного року. Це пояснюється тим, що близько третини страхових премій – це перестраховання. І при переході на нову систему оподаткування оподатковуваний дохід не буде зменшуватися на суму перестрахових премій. Це дозволить захистити страховий ринок від тінювих схем із «відмиванням» прибутків страховика [12];
- держава повністю знищить існуючу схему із багаторазовим перестрахованням, оскільки кожного разу доведеться сплачувати податок 3% з премій по перестрахованню. Це дозволить зменшити витрати бюджетних коштів на розслідування податковими органами операцій по перестрахованню на наявність ухилення від сплати податків;
- страховикам наданий так званий «перехідний період» на один рік. В цей період вони будуть нараховувати податок, але не сплачувати. Це спеціально створено для збору статистичних даних, для методичної обробки всіх проблемних питань, щоби після початку реального адміністрування уникнути непорозумінь;
- щоби максимізувати свій прибуток, страховику доведеться провадити ефективну інвестиційну діяльність, що покращить стан фінансового ринку України. Це пояснюється тим, що прибуток від основної діяльності страховика не є головним елементом його сукупного прибутку, оскільки страхова діяльність часто може бути збитковою. Даний збиток покривається страховиком за рахунок інвестування тимчасово вільних грошових ресурсів, фінансової та інших видів діяльності. Для отримання найбільших прибутків страховим компаніям пропонується сформувати збалансований інвестиційний портфель: банківські депозити – 50%, ОВДП – 25%, акції – 25% [11];
- в Податковому Кодексі України чітко визначені основні доходи і витрати страховика. Внесені також зміни щодо умов оподаткування різних видів діяльності страховиків. Як і до прийняття

Кодексу, прибуток від страхової діяльності з довгострокового страхування життя і недержавного пенсійного страхування оподатковується за ставкою 0%.

Також змінились умови щодо віднесення страхування життя до категорії довгострокове: договори на п'ять і більше років належать до довгострокових.

Також юридичні особи та підприємства можуть відносити страхові платежі на страхування власної фінансово-господарської діяльності на власні валові витрати.

Податкове планування (tax planning) – легальний спосіб зменшення податкових зобов'язань, заснований на використанні можливостей, наданих податковим законодавством, через коректування своєї господарської діяльності і методів ведення бухгалтерського обліку.

Ухилення від сплати податків або податкові делікти – свідомі дії або бездіяльність платників податку, спрямовані на повну або часткову несплату податків з порушенням податкового законодавства, тобто із застосуванням економічного злочину.

Стаття 212 Кримінального Кодексу України визначає ухилення від сплати податків як умисне ухилення від сплати, вчинене службовою особою підприємства, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів коштів у значних, великих, особливо великих розмірах.

Негативні наслідки ухилення оподаткування для фінансової безпеки держави проявляються у:

- зниження можливості надання соціальних благ населенню;
- зростання податкового тиску на легально працюючих платників, що призводить до їх відходу у тінь;
- зростання дисбалансу у розвитку різних секторів економіки, що може призвести до монополізації окремих галузей;
- зниження конкурентоспроможності легальної економіки, оскільки платники податків, що ухиляються, мають реальні можливості зниження ціни за інших однакових умов.

Легальної можливості «ухилитися від податків» не існує. Будь-які цілеспрямовані дії суб'єкта, що порушують чинне законодавство, у результаті яких бюджет так чи інакше недоотримує ті, що належать йому за законом, суми податків, є шахрайськими та нелегальними і ведуть до настання податкової або кримінальної відповідальності.

Незважаючи на те, що всі три механізми активно використовують платники податків, викладені саме в такій послідовності вони відтворюють не тільки еволюцію від простого до складного, а й еволюцію характеру взаємин між бізнесом і державою, свого роду історію пошуку ними розумного компромісу. Аналіз практики застосування податкового планування показує, що всі методи, механізми, підходи і прийоми використовуються переважно комплексно, у тісному взаємозв'язку один з одним. Використання ж їх «у чистому вигляді» спостерігають тільки на окремих прикладах певних операцій або в досить обмеженій кількості одиничних випадків.

Державна Податкова Адміністрація України вважає, що перехід страховиків на загальну систему оподаткування дозволить досягти наступних завдань:

- забезпечить розвиток класичного страхування;
- податок на прибуток замінить так званий «податок з обороту», який існував до цього і суперечив прямому оподаткуванню, та не був пов'язаним із фінансовим результатом страховика;
- поступово вирішить проблеми припинення використання страхових організацій для оптимізації податків підприємствами-страхувальниками;
- відповідатиме міжнародній практиці.

Ми вважаємо, що ставки податку на прибуток від інвестиційної діяльності є неприпустимо великими.

У таблиці 1 наведена порівняльна характеристика механізмів зниження податкових платежів.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика механізмів зниження податкових платежів

Критерій порівняння	Ухилення від сплати податків	Уникнення оподаткування	Податкове планування
Економічна вигода суб'єкта за умови успішного застосування	Максимальна	Середня або мінімальна	Середня
Рівень ризику	Максимальний	Середній	Мінімальний
Необхідна кваліфікація персоналу	Не вимагає особливої кваліфікації	Спеціальна або висока	Висока
Можливі санкції з боку держави	Аж до кримінального переслідування	Як правило, податкові або адміністративні	Переважно податкові
Збиток, який завдають державі і суспільству	Максимальний	Мінімальний	Може бути від мінімального до максимального
Переважне використання	Індивідуальні підприємці, малий бізнес	Малий, середній і великий бізнес	Великий бізнес
Залежність від змін економічної політики держави	Найбільш схильні до економічних, політичних та інших коливань кон'юнктури	Переважно схильні до коливань у сфері оподаткування	Найменш схильні до економічних, політичних та інших коливань кон'юнктури
Послання з іншими механізмами зниження податкових платежів	Переважно застосовується самостійно	з ухиленням від сплати податків	Може послугувати з ухиленням від сплати податків і уникненням оподаткування

Із врахуванням сучасного стану страхового ринку України і дослідження світового досвіду ми

пропонуємо наступні рекомендації щодо удосконалення податкового регулювання діяльності страховиків:

- диференціювати ставки на прибуток від страхової діяльності за видами страхування і в залежності від їх соціального і економічного значення;
- диференціювати податкову ставку податку на прибуток від інвестиційної діяльності страховиків шляхом в залежності від ризикованості фінансового інструменту;
- передбачити податкові пільги з податку на прибуток для страхових компаній в тих регіонах, де вони не провадять свою діяльність;
- розглянути можливість введення податку на страхові премії (внески) для страхових організацій в якості самостійного непрямого податку, що стягувався би з обсягу страхових операцій.

Враховуючи стан розвитку страхового ринку України, податковий тиск на страховиків має бути низьким. Тобто держава має виконувати не тільки фіскальну, а й стимулюючу функцію. В західноєвропейських країнах успішно стягуються податки і з прибутку, і з страхових премій. Україна може запозичити цей досвід лише в тому випадку, коли знизяться ставки податку на прибуток страховика або ж у випадку стрімкого розвитку страхового ринку, якщо його доведеться стримувати. Тому ми пропонуємо розглянути детальніше диференціацію ставок податку на прибуток страховика за видами страхування.

При диференціації ставки на прибуток страховика за видами страхування необхідно враховувати:

- фіскальні інтереси держави;
- пріоритетність розвитку окремих видів страхування для країни за їх соціальним та економічним значенням;
- ступінь розвитку самих видів страхування та їх частка у загальній сумі.

Висновки. На основі аналізу особливостей сутностей страхування, визначено, що державний нагляд відіграє найважливішу роль у розвитку страхового ринку України. Одним із напрямків державного нагляду страхового ринку є його податкове регулювання. Податкове регулювання страхового ринку – це цілеспрямовані дії держави, з одного боку, для підтримки і стимулювання розвитку страхового ринку, а з іншого – на стримування і пом'якшення небажаних негативних наслідків діяльності, що здійснюється суб'єктами страхового ринку.

Обґрунтовано, що для досягнення ефективності податкового регулювання держава має враховувати як власні інтереси, так й інтереси платників податку. Водночас поняття «ефективність оподаткування» є досить дискусійним. Це пояснюється різними інтересами держави і самого платника податків – з його точки зору сплата податків знижує його прибуток, отже, негативно впливає на його фінансово-господарську діяльність. Враховуючи конфлікт інтересів, держава має побудувати таку систему оподаткування страхових компаній, яка б регулювала діяльність страховиків, наповнювала державну казну і, в той же час, стимулювала розвиток страхового ринку України.

Джерела та література:

1. Андрущенко В. Л. Податкові системи зарубіжних країн [Текст] / В. Л. Андрущенко – К.: Комп'ютер прес, 2004. – 300 с.
2. Бабенко В. Канали розподілу страхових послуг у промислово розвинутих країнах [Текст] / В. Бабенко // Економіка України. – 2006. – № 7. – С.82–87.
3. Базилевич В. Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації [Текст] / В. Д. Базилевич // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка : зб. наук. пр., Київ, 2006. – С.186–195.
4. Базилевич В. Д. Страхова справа. [Текст]: навчальний посібник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К.: Знання, 2005. – 352 с.
5. Бех Г. В. Правовое регулирование косвенных налогов в Украине [Текст] / Г. В. Бех – Харьков: Легас, 2003. 128 с.
6. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами [Текст] / Хорн Дж. К. Ван. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 800 с. – (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).
7. Васильева Л. С. Фінансовий аналіз [Текст] : навчальний підручник / Л. С. Васильева, М. В. Петровська. – М.: КНОРУС, 2010. – 816 с.
8. Вовчак О. Д. Страхування [Текст] навч. посібник. – 2-ге вид. випр. і доп. / О. Д. Вовчак – Л. : Вид-во «Новий Світ-2000», 2005. – 480 с.
9. Гаманкова О. О. Сутність прибутку страхової організації та його економічна природа / О. О. Гаманкова // Вчені записки / Зб. Наук. Праць. – К.: КНЕУ 2007. – Вип. 9. – С. 105–111.
10. Гнатуш, О. В. Системний підхід щодо оподаткування діяльності вітчизняних страховиків податком на прибуток [Текст] / О. В. Гнатуш // Економіка України. – 2006. – № 7. – С.82–87.
11. Елейко Т. Влияние нового Налогового кодекса на инвестиционную политику страховщиков в 2012г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/11/07/27/4372>. – 25.01.2012. – Назва з екрану.
12. Завада О. Нова система оподаткування страхових компаній повністю розв'яже ДПАУ руки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/10/12/01/4237>. – 09.03.2013. – Назва з екрану.
13. Закон України про страхування: Закон від 07.03.1996 №85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/85/96> - вр - 23.03.2013. – Назва з екрану.
14. Податковий Кодекс України №2755-VI від 02.12.2013 року зі змінами і доповненнями // Голос України. – 04.03.2013. – № 229 (№ 229-230).
15. Шмойлова Р. А. Теория страхования [Текст]: монографія / Р. А. Шмойлова – М.: «Финансы и статистика», 2005. – 702 с.